

СТАНОВИЩЕ

изготвено от: **проф. д.ист.н. Калин Порожанов** – редовен професор по *Стара история и Тракология* в катедра *История* на Правно-историческия факултет (ПИФ) при Югозападния университет „Неофит Рилски” – Благоевград (ЮЗУ) и Центъра по тракология „Проф. Александър Фол” към ИБЦТ при БАН – София;

върху: дисертация за получаване на научната степен **доктор на историческите науки**, на тема: ***Приложна история: експертиза на исторически и археологически ценности в Република България***, в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.2. История и археология, с автор: **д-р Иля Симеонов Прокопов** – Главен експерт в Дирекция „Злато&Нумизматика” на Първа инвестиционна банка АД – София, *хонорируван доцент* към катедра *История* при ПИФ на ЮЗУ;

на основание: **член на Научно жури**, съгласно Заповед № 1266/12.05.2014 г. на Ректора на ЮЗУ „Неофит Рилски” – Благоевград проф. д.н. Иван Мирчев.

Дисертационният труд обхваща 527 страници, от които Съдържание (1-2), последвано от 417 с. текст, представен от въведителни думи (3-9), Увод (9-37), Първа глава с два параграфа (38-128), Втора глава с два параграфа (129-249), Трета глава с три параграфа (250-401) и Заключение (402-424). На останалите страници са разположени Приложения (425-450), Списък на използваните източници и литература (451-500), Използвани съкращения (501-503), Илюстрация (504-527).

Във **въведителните думи** (3-9 с.) авторът представя своите Цели, Задачи, Методи на работа, Мотиви за избора на темата, Основания за очакван успех, както и Организация на работата, с нейните особености и специфика.

Всичко казано от дисертанта по току-що изброените предварителни слова и характеристики е напълно приемливо. Впечатление прави фактът, че при разработването на тази проблематика, той изключително много залага не само на дългогодишната си практика, но също така и на провереното от нея при работата със студентите. Това, впрочем, се оказва, че е **един от приносните елементи** на този дисертационен труд.

В **УВОДА** (9-37 с.) се анализира и представя състоянието на проблема за откриване и индентификация на фалшификати на

исторически и археологически ценности в България, от и след 80-те години на XX в., основано на националната, европейската и международната правова основа.

Глава I. ЕКСПЕРТИЗАТА НА ИСТОРИЧЕСКИ И АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ЦЕННОСТИ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ (38-128 с.)

§ 1. Експертиза на исторически и археологически ценности в България – състояние към 2012 г. (38-107 с.). Това е разказ, представящ в развитие и анализиращ правовите документи, свързани с експертизата на исторически и археологически ценности, в картината на динамично развиваща се България през последните 3-4 десетилетия. Тук критичността към нормативните недостатъци и тяхното прилагане в практиката е определено основателна и градивна. Видяната недостатъчно адекватна политика на държавата по отношение на музеите и музейните специалисти е една от обективните реалности, които не подкрепят достатъчно професионализирането на експертизата на исторически и археологически ценности у нас.

В това отношение **е важен приносният извод**, че „нормативите изискват да се създаде организация на експертната дейност, която да кореспондира адекватно с постиженията в областта на специализираните научни изследвания в конкретната област. Реализацията на експертизата да протича като ползва резултатите от целенасочена познавателна работа” (с.81). Авторът констатира липсата и нуждата от закон и/или подзаконов акт, който да регламентира експертизата на културни исторически и археологически ценности у нас. Представени са вижданията за експерти/вещи лица в правото на България, които в голяма степен могат да се отнесат и към експертите/вещите лица при експертизата на културни исторически и археологически ценности.

§ 2. Специфика на експертизата на културни исторически и археологически ценности (108-128 с.). „Експертизата на културни исторически и археологически ценности е само сегмент от експертизата изобщо. Но по своята специфика тя се докосва до редица други области и е много сложен комплекс от знания и умения, организирани по строги правила. За разлика от много други зони на експертизата, които са предимно ограничени в дадена наука, то при експертизата на културни исторически и археологически ценности се получава застъпване, заимстване и преплитане с научно-технически, финансово-икономически и пазарни, правни, филологически, изкуствоведски, с консервационно-реставрационни, информационни и

други дисциплини, всички пречупени през спецификата на историята и археологията... за да се реализира експертизата на културни исторически и археологически ценности, освен история и археология, са необходими познания по етнография, нумизматика, епиграфика, сфрагистика, архивистика, изкуствознание, реставрация, консервация и музеология; така се получава почти пълна палитра от научни специалности, обобщаващи ново направление в историята, насочено да има предимно практическо приложение.” (с. 110).

Позволявам си да цитирам този извод, защото **той обобщава на ново, приносно ниво, знанията ни за този вид експертиза.**

Глава II. ДЕЙНОСТ НА МУЗЕЙНИЯ ЕКСПЕРТ ПРИ ИЗВЪРШВАНЕ НА ЕКСПЕРТИЗА (129-249 с.).

§ 1. Музейният експерт в областта на автентификацията, идентификацията и оценка на музейни исторически и археологически ценности (129-213 с.). След цитиране и коментиране на теоретични разработки за измамата и фалшификациите авторът се захваща със същността на проблема. Автентификацията се оказва първата, най-сложна и най-отговорна дейност при оценка на исторически и археологически ценности. Прави се преглед на световните тясно специализирани издания по тази проблематика, особено отнасящи се до монетите, като се достига до извода, че в България организацията на тази дейност е трмава и бавно действаща, с недостатъчно ефективни резултати. Посочени са основните методи за установяване на фалшификати, до които е довела практиката, придружени с подробен информационен разказ как те да се прилагат.

Логически следва идентификацията, която е не по-малко отговорна дейност, изискваща особено добра подготовка, свързана и с оценяването, изискващо добро познаване на международния пазар на такива ценности. Тук **приносът може да се определи в добре аргументираните начини за формиране на оптималната цена, при специална защита на националния интерес.**

§ 2. Приемане на задание за изготвяне на експертиза. Противоречия и конфликт на интереси. Възнаграждения на експерти и вещи лица (214-249 с.). При представената технология на организация на работата и професионалните насоки в дейността на независимия експерт се посочват възможни примери и варианти, случващи се в практиката, придружени с компетентен коментар и изводи. По същината си **това може да се определи като друг принос при разработването на експертизата в приложната история. Същото може да се види и в методиката при изготвяне на експертиза на**

исторически и археологически ценности. Определено може да се каже, че с **приносна практическа насоченост са и начините на документиране на различни предмети при изготвяне на експертиза** на исторически и археологически ценности. В този контекст стоят **методите на работа, задължителните стъпки при изготвяне на експертизата, както и документите, които издава експертът.**

Приносно е и наблюдението за възможните противоречия и конфликт на интереси, с които се сблъскват експертите-оценители в България, поради което са предложени работещи практики, прилагани в големите западноевропейски страни.

Глава III. РАБОТА НА МУЗЕЙНИЯ ЕКСПЕРТ ПО ИЗРАБОТВАНЕ НА ЕКСПЕРТИЗА ЗА ПРЕДМЕТИ ОТ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ И ИСТОРИКО-ЕТНОГРАФСКИ ХАРАКТЕР (250-401 с.).

§ 1. Работа на музейния експерт по изработване на експертиза за предмети от археологически и историко-етнографски характер. (250-288 с.). Първата стъпка в работата на експерта се оказва изработването на каталог на находките, в който да има ясно разделение между оригинали и фалшификати. Втората стъпка е „придобиване на конкретен опит”. Третата стъпка е създаването на собствен архив и бази данни. Впрочем, тези стъпки са извлечени от практиката на дисертанта, но те несъмнено са условни, защото и трите взаимно се преплитат и могат да се извършват едновременно. Специално внимание е обърнато на експертизата на монетовидни паметници, където видимо подробно се споделя опитът и се проявява професионализмът на автора. **Това също може да се определи като собствен принос в приложната история.**

§ 2. Работа на музейния експерт по изучаване на генезиса и процесите, свързани с производството на фалшификати на исторически и археологически ценности (288-375 с.). Тук особено важен е очеркът за историята на модерното фалшифициране и борбата с него в Европа и България, което несъмнено е свързано с появата и развитието на пазара на исторически и археологически ценности, като специално внимание е обърнато на фалшификатите в нумизматиката. **Много е впечатляващо, че аргументирано са идентифицирани дори ателиетата, които произвеждат такава продукция – впрочем – това е друг безспорен принос на И. Прокопов.**

Такъв анализ, критически представящ фалшификацията като явление и противопоставянето му, се прави за пръв път у нас. **Поради което и това може да бъде определено като нов обствен принос на**

автора в приложната история. Заслужава внимание и достигнатия извод, че е необходимо създаването на публичен информационен канал по тази проблематика, който не само ще обслужва специалистите, но и ще действа превантивно.

§ 3. Музейният експерт и работата му в областта на индустрията на исторически и археологически ценности и т.н. „люксов пазар”. Колекционерство и необходимост от експертиза (375-401). Оценява се, че колекционерството е една от най-сериозните причини за появата на нужда от експертизи на исторически и археологически ценности. Основателно се обосновава необходимостта от университетско обучение по оценяване и застраховане на културни исторически и археологически ценности. Определя се, че законовата неуреденост на дейността на експертите създава възможност за конфликт на интереси. Много важно е написаното относно приложението на дейността на експертите: при застраховане, в митниците, в полицията и службите за сигурност, в работата на общините, в дейността на финансови и консултантски компании. Оказва се, че все още липсват достатъчно ефективни законови и подзаконови актове, които да пречат на фалшифицирането.

Всички тези споделени наблюдения, придружени с перспективни разумни предложения също могат да се оценят като определен принос на дисертанта в приложната ни история.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ (402-424 с.). В синтезиран вид са извлечени най-важните резултати на дисертацията, представени с оценки и предложения за по-нататъшно успешно развитие на експертизата на исторически и археологически ценности в България. Тук специално внимание се обръща на постигнатото и възможностите за развитие в обучението по експертизата на исторически и археологически ценности, в контекста на приложната история и то в сферата на висшето образование на България. Накрая, дори, се предлага Етичен кодекс на експертите, който очевидно е изстрадан от автора, за да се стигне до представените в него напълно приемливи формулировки.

Приложения (425-450 с.), съдържащи конкретни примери и предложения за оформяне на документация при експертиза.

Списъкът на използваните източници и литература (451-500 с.) обхваща 633 заглавия: на кирилица 272, от останалите 361 – на латиница са №№ 273-431, аукциони №№ 432-518 и интернет сайтове №№ 519-633. Безспорно е, че ползваната литература е достатъчно представителна и изчерпателна.

АВТОРЕФЕРАТЪТ (48 с.) отговаря на изискванията. В него са посочени, както 14 научни приноса, които приемам и потвърждавам с по-горе видяните и изброени от мен над 10 други приноси, така и 39 публикации, в които И. Прокопов е основен автор. Като количество и качество те са напълно достатъчни за успешна защита на дисертацията.

Общата положителна констатация е, че такова задълбочено научноприложно представяне, анализиране и предложения за прилагане на експертизата на културни исторически и археологически ценности се прави за първи път в България и то много успешно, за което авторът заслужава поздравления.

Препоръки:

-не споделям виждането на И. Прокопов (гл. III, § 1) да представя в дисертационния текст сравнително обстойно големите имена в историята, археологията (с нумизматиката) и етнографията на България, защото те са добре известни на специалистите не само у нас, но и в чужбина. Това би било полезно при издаването на този текст като книга, предназначена за по-широк читателски кръг.

-мнението на И. Прокопов за промяна в Учебните програми на отделните дисциплини, с оглед обучението на студентите по История в правене на експертизи звучи утопично; по реалистично е извършеното по откриване на нова специалност в ПИФ на ЮЗУ, наречена *История и археология*, където са застъпени и специализирани дисциплини, свързани с такова обучение;

-не правят добро впечатление срещащите се технически несъвършенства.

Въпреки направените бележки, смятам, че дисертацията съдържа теоретични обобщения и решения на големи научно-приложни проблеми в приложната история, които са достатъчно значими и с оригинален принос, като съответстват на съвременните постижения в науката. При това, те не повтарят постиженията от дисертацията на автора за получаване на образователната и научна степен *доктор* (1987 г.), както и в неговата хабилитация за *доцент* (1998 г.).

Поради това **изразявам своята положителна оценка и гласувам с ДА**, за присъждането на научната степен **доктор на историческите науки** на доц. д-р **Иля Симеонов Прокопов** за постигнатото в неговата дисертация ***Приложна история: експертиза на исторически и археологически ценности в Република България.***

25-28.05.2014 г.

София-Благоевград

проф. д.ист.н. Калин Порожанов